

ecclesiasticos, vel in materia ecclesiastica; sed ad instruendum suos ministros de rebus ecclesiasticis, ut servare illas, et juvare Ecclesiam possent, cum oporteret: et certe hoc animo videntur multæ similes leges positæ inter leges Partitarum Hispaniæ. Utcumque vero sit, certum est illas non esse veras leges, nec obligare, juxta cap. *Litteras*, de Juram. calum., nisi in his in quibus fuerant canonizate; in aliis vero, si fuerint contrariæ canonibus, contemnendæ sunt, ut etiam sumitur ex l. *Privilegia* et l. *Cassa*, c. de Sacrosan. Eccles.; si vero non sint contrariæ, poterunt deservire per modum instructionis, non per modum juris. De quo videri potest Felin. in dicto capit. *Ecclesia*, de Constit., n. 36; et ibi Panormit., n. 15.

CAPUT XII.

UTRUM POTESTAS ECCLESIASTICA EFFICACIAM HABEAT IN ACTUS MERE INTERNOS, ITA UT PER LEGEM CANONICAM PER SE PRÆCIPUI AUT PROHIBERI POSSINT.

1. *Ratio dubitandi.*—Explicuimus hactenus proprium principium, et finem legis canonicæ, sequitur ut declarem materiam ejus, et incipiamus a propinquiori, quæ est actus humanus, et quia de actu exteriori in genere nulla est difficultas, de interiori specialiter inquirimus; nam, licet de lege humana in communi supra definierimus non posse per se versari circa internos actus, in lege canonica habet illa resolutio specialem difficultatem, quam in hunc locum remisimus. Est autem generalis ratio dubitandi, quia potestas ecclesiastica est spiritualis, et ordinatur principaliter ad internum bonum animarum, et habet altius principium, scilicet, Deum ipsum supernaturaliter illam conferentem, et ideo ex utroque capite videtur posse immediate versari circa interiores actus. Unde argumentor in hunc modum: nam Christus Dominus habet potestatem ferendi leges obligantes ad actus internos, ut credendi, et similes, et ideo potuit præcipere confiteri etiam cogitationes internas: ergo potuit Vicario suo relinquere participationem hujus potestatis: nulla est enim repugnantia: ergo relicta fuit ab eo.

2. Probo hanc ultimam consequentiam variis modis: primo, ex generalitate illorum verborum, *quodcumque ligaveris*, etc. Cur enim a nobis limitatur, cum principis concessio ample sit interpretanda? Secundo, ex congruentia insinuata, quia ad finem hujus potestatis hæc

materia proportionata est; nam interna salus animarum, quæ per hanc potestatem intenditur, magis pendet ex internis actibus quam ex externis. Tertio, probatur inductione; nam primo potest Ecclesia remittere interiores culpas per absolutionem sacramentalem. Deinde potest dispensare in votis, etiam pure internis et mentalibus; ergo habet jurisdictionem in tales actus. Item potest similia vota irritare. Præterea potest pœnas pro peccatis debitas per indulgentias remittere, quod etiam requirit potestatem jurisdictionis, ut nunc suppono. Præterea aliquando excommunicat propter interioriorem actum, ut propter hæresim mentalem, ut ex multis Decretis conatur probare Medina statim citandus. Interdum etiam videtur punire actum externum ob conditionem internam æque hominibus occultam, quod perinde est. Tandem potest hæc sententia confirmari, quia homo potest se voluntarie subjicere alteri per votum obedientiæ, etiam quoad internos actus; quid ergo mirum quod Christus subjecerit fideles Vicario suo, etiam quoad interiores actus?

3. *Prima opinio affirmativa.*—Propter hæc et similia argumenta, nonnulli doctores affirmant posse Ecclesiam ferre leges quæ immediate versentur circa interiores actus. Ita sentit Glossa in Clement. 1 de Hæret., § *Verum*, verbo *Et ipso*; Glossa etiam in c. *Cogitationis*, de Pœn., d. 1; Adrian., quodl. 8, a. 1, litter. H et sequent.; Medin., Cod. de Orat., q. 15; de hac re Albert. Pighi, l. 6 de Ecclesiast. hierarchia, c. 26, et Summa Rosel., verbo *Absolutio*, 1, num. 28 et 29, ubi plura allegat, sed non recte, ut Sylvester advertit.

4. *Sententia communis.*—Contraria tamen sententia communis est, quam tenet divus Thomas 1. 2, q. 91, art. 4, q. 100, art. 9; et ibi Soto, et reliqui expositores: item Soto in d. 22, q. 2, a. 3, et Cajetanus 22, q. 11, a. 3, et opusc. de Auctoritate Papæ, c. 19, et in Summa, verb. *Hæresis*; Palud. in 4, d. 13, q. 3, a. 1, n. 15; et d. 15, q. 5, a. 2, n. 24; et d. 17, q. 2, a. 2, et q. 7, n. 20; Major in 3, d. 25, q. 2, dub. ult.; Durand. in 4, d. 15, q. 12; et d. 17, q. 8; Antonin., 3 p., tit. 24; Almain. de Potestate Ecclesiæ, c. 10; Castro, l. 2, de Justa hæret. punit., c. 18, et lib. 2 de Leg. pœnal., c. ult.; Gabr., lect. 62 in Can., litt. K; Gerson., tract. de Vit. Spirit., lec. 4, sub Alphab. 62, litt. G et H; Navar. in Sum., c. 27, n. 57, et in dicto c. *Cogitationis*, de Pœnit., d. 1, n. 9; et in c. *Si quis non dicat*, eadem dist. n. 8, ubi refert Felin., Hippolyt. et

alios; idem in princ. de Pœnit. 5, n. 23; Driedo, lib. 3 de Libert. Christiana, cap. 5; Si mancas, de Cathol. instit., tit. 42, n. 3; Ang., verb. *Hæreticus*, ubi refert canonistas, et verb. *Hora*, n. 27, Sylvest., verb. *Excommunicatio*, 7, n. 3, ubi male allegat Angel. in contrarium, ut infra videbimus, et verb. *Hora*, quæst. 11, et verb. *Hæresis*, 1, quæst. 8; Armil., eodem num. 1, et bene Tabien. verb. *Excommunicatio*, 5, casu 4, num. 4.

5. *Humana potestas non potest judicare de actibus mere internis, nec punire, cum nequeat scire illos.*—Fundamentum potissimum divi Thomæ est, quia humana jurisdictio non potest ferre leges de actibus de quibus non potest judicare, nec punire; sed potestas ecclesiastica humana non potest judicare de actibus mere internis, neque illos punire; ergo nec potest de illis leges ferre. Minor expresse asseritur in cap. *Sicut tuis*, et c. *Tua nos*, de Simon.: *Nobis*, inquit Pontifex, *solum datum est de manifestis judicare*; sumitur etiam ex cap. *Eru-bescant*, d. 32. Et ratio est, quia judicium supponit causæ cognitionem; actus autem interiores sunt omnino extra cognitionem humanam, et ideo judicium de internis ad solum Deum pertinet: *Homo enim videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor*, 1 Reg. 16; et ideo dicebat Paul. 1 ad Corinth. 14: *Nolite ante tempus judicare quoad usque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*. Major autem sumitur ex Arist., 10 Ethicor., c. 5, dicente potestatem legislativam necessario debere conjunctam habere potestatem coactivam, quia alias esset inutilis et inefficax: unde fit hominem solum posse ea lege præcipere, quæ potest punire, si aliter fiant; non punit autem nisi judicando; ergo circa ea tantum versatur lex humana, circa quæ potest humanum judicium versari. Potest etiam idem probari a paritate rationis, vel etiam a fortiori, quia plus est legem ferre quam judicare, et quia lex esse solet regula humani judicii.

6. *Difficultas.*—Hoc vero fundamentum difficultate non caret. Interrogo enim de quo judicio sit sermo in majori assumpta, aut de judicio quod profertur ab homine per sententiam, aut quod profertur potest ab ipso legislatore per legem: interdum enim ita fertur judicium; quando, videlicet, lex ipsa per se ipsam punit delictum, ferendo, verbi gratia, excommunicationem ipso facto incurrendam, quæ propterea vocatur latæ sententiæ, quia fert lex ipsa sententiam. Si intelligatur priori modo,

videtur falsa illa major, quia multa possunt prohiberi et puniri per legem ecclesiasticam, quæ non possunt per sententiam hominis condemnari, ut sunt omnia ita occulta, ut probari non possint; et ratio est, quia ut homo judicet, indiget testibus et probatione facti: ut autem lex judicet et puniat, non semper hoc est necessarium, sed sufficit conscientia delinquentis, ut patet in exteriori hæretico omnino occulto, qui statim manet excommunicatus, et in conscientia tenetur abstinere. Si autem judicium in majori propositione sumatur posteriori, vel generali modo, sic in eadem propositione petitur principium; nam hoc est de quo agimus, scilicet, an lex ipsa per se possit judicare de actibus occultis per se, sicut potest de per accidens occultis; et sic facile negabitur minor de eodem judicio intellecta: nam jura quæ in probationem adducuntur non sunt ad rem, quia loquuntur de judicio ferendo per sententiam hominis. Et præterea propositio illa, quod potestas legislativa non possit esse circa aliquem actum sine coactiva, non videtur per se necessaria, si sermo sit de coactione, ut distinguitur ab obligatione in conscientia, quam fortasse Aristoteles ignoravit, et ideo postulavit externam coactionem, quæ det efficaciam legi. At vero si lex obligat in conscientia, ut maxime de ecclesiastica infra ostendemus, illa est sufficiens efficacia legis; imo pœnæ, vel censuræ, quæ ipso jure ab Ecclesia imponuntur, maxime habent efficaciam ex ligamine conscientiæ; ergo non repugnat Ecclesiam habere potestatem ad ferendas leges, quæ in conscientia obligent pro actibus internis, etiamsi non posset ad illos exterius et per hominis actionem cogere.

7. *Non esse impossibilem ecclesiasticam potestatem in mere interna: de facto tamen non dari, non enim constat ubi data.*—Priusquam ad hæc respondeam, censeo præcipuam probationem hujus sententiæ non esse sumendam ex impossibilitate rei secundum se, hanc enim plane non video, quod et argumentum proxime factum, et rationes in principio positæ persuadere videntur; potuisset enim Christus, si voluisset, hanc potestatem Ecclesiæ dare. Tractanda est ergo res de facto, et probandum est non dedisse: nam hoc mihi multo verisimilius est. Et primum argumentum sit, quod in Scriptura non est aliquod indicium hujus potestatis; sed hæc occulta interiora semper reservantur Deo, et ad hoc faciunt verba supra adducta ex Paulo. Neque etiam summi Pontifices de hac potestate mentionem aliquam fe-

cerunt, sed potius ubique significant hæc esse extra forum suum, cum tamen alias jurisdictionem suam totam sæpe explicent et tueantur. Est etiam magnum argumentum, quod hactenus non invenimus legem datam ab Ecclesia de his actibus mere internis; quod enim nunquam factum est, signum est fieri non posse. Antecedens non potest probari directe, constabit tamen sufficienter, respondendo ad decreta quæ Medina adducit, et reliqua argumenta solvendo.

8. *Potestas legislativa per se primo ordinatur ad externum Ecclesiæ regimen, actus autem internus mere non pertinet ad hoc.* — Præterea addi potest congruentia, quia potestas legislativa per se primo ordinatur ad externum et commune Ecclesiæ regimen, ut in ea omnia convenienter et ordinate fiant; ergo per se versari debuit solum circa exteriores actus; nam Ecclesia corpus est visibile, et ideo materia accommodata ad ejus communem et externam gubernationem, debet etiam esse sensibilis, et externa; illa ergo tantum est proportionata potestati legislativæ. Et confirmatur, quia gratia accommodatur naturæ; postulat autem natura hominis ut in ordine ad regimen communitatis humanæ, in solis actibus servetur communicatio, et debita proportio, tam inferiorum ad superiores, quam e converso, atque ipsorum membrorum inter se; et ideo ait D. Thomas 2. 2, q. 104, art. 5, obedientiam humanam ad homines, solum esse in his quæ per corpus fiunt, et non in omnibus, sed in his quæ pertinent ad dispositionem actuum, et rerum humanarum, ac sensibilibus: nam ea quæ sensibilia non sunt non censentur humana, saltem in ordine ad communitatem humanam. Ergo Christus Dominus hoc modo contulit Ecclesiæ potestatem illam, quæ ad hoc Ecclesiæ regimen pertinebat. Nam actus interiores proprie non pertinent ad communitatem, sed ad privatam uniuscujusque salutem, vel damnationem, quibus sufficienter provisum est per priorem potestatem ad internum forum pertinentem: hæc ergo est propria ratio hujus institutionis, et veritatis.

9. Et juxta illam explicanda est ratio D. Thomæ, et communis. Non enim eo tendit, ut persuadeat, aliud fuisse omnino impossibile, sed solum ut declaret hunc esse ordinem consentaneum naturæ hominis. Quo sensu verum est, juxta rei naturam et ordinariam legem, solum illum actum posse humana lege præcipi, qui potest per homines judicari, ita ut sermo sit de judicio per sententiam hominis proferen-

do. Imo eadem ratione verum est, nihil posse per legem ipsam judicari, nisi quod de se etiam potest judicari per hominem. Nam ipsa sententia hominis dicitur esse quædam lex particularis, et e contrario lex imponens pœnam ipso jure est quædam sententia generalis: unde in supremo Pontifice sunt actus ejusdem potestatis. Quod autem interdum contingat aliquid quod prohibetur et punitur per legem humanam, non posse puniri per sententiam hominis, accidentarium est ex occasione aliqua extrinseca, quia nimirum deficiunt testes seu probationes, non vero ex natura talis actus, qui revera posset esse materia hujusmodi iudicii, ut supra l. 3, c. 5, declaravi. Similiter illa propositio, quod potestas legislativa semper habet potestatem coactivam conjunctam, vera est, et moraliter necessaria, ut inductione constat in quacumque alia simili potestate, et quia utraque pertinet ad perfectam jurisdictionem. Nec sufficit per se loquendo posse obligare in conscientia, nisi interveniat etiam potestas cogendi ad hanc obligationem implendam, seu (quod idem est) ad puniendos transgressores hujus obligationis. Quamvis ergo speculative rem considerando, sit una potestas separabilis ab alia, non tamen moraliter, et juxta convenientem institutionem, et ideo Christus Dominus non dedit potestatem hominibus ad ferendas leges de illis actibus, pro quibus non poterant transgressores punire, non solum ex accidenti, sed per se, et ex naturali conditione talium actuum.

10. *Fit satis primæ rationi.* — Ex his facilis etiam est responsio ad primam rationem in principio positam; concedimus enim Christum de absoluta potentia sua potuisse dare Ecclesiæ hanc potestatem; negamus autem dedisse: et ad verba *quodcumque ligaveris*, etc., respondemus distributionem illam intelligendam esse de omnibus requisitis ad convenientem Ecclesiæ gubernationem. Quæ autem hæc sint, quamvis ex discursu rationis magna ex parte possit intelligi, præcipue sumendum est ex traditione, et communi doctrina Ecclesiæ. Ex utroque autem capite intelligimus illam potestatem ligandi, quatenus legislativa est, in materia tantum externa, et sensibili versari. Dico præterea (respondendo ad alteram probationem sumptam ex fine) potestatem ecclesiasticam in tota sua latitudine sumptam, duplicem esse, scilicet, fori interni et externi. Quas ita distinxit ac declaravit D. Thomas, 4, dist. 18, q. 2, art. 1, quæstiunc. 1, quod in foro conscientie causa agitur inter hominem

et Deum: in foro autem exteriori causa agitur hominis ad hominem. Hinc ergo fit, ut prior potestas possit versari circa actus interiores, imo illos potissime respiciat, quia per illos maxime ordinatur homo ad Deum, et in illis consistit interna salus singulorum fidelium, propter quam maxime hæc potestas datur. Et ob eandem causam actus hujus potestatis ad jurisdictionem pertinent, quam Juristæ vocant voluntariam, quæ exercetur in commodum subditi, seu rei, et ad petitionem, vel consensum ejus, quia interior salus et reconciliatio cum Deo voluntaria esse debet. Qui autem actus ad hanc potestatem pertineant, infra dicitur; certum est autem legislationem non esse actum hujus potestatis, et ideo ab illa nullum sumi argumentum. At vero potestas ecclesiastica, quatenus gubernativa est totius communitatis, ut sic, habet etiam suam materiam proportionatam, nimirum, actus externos ad gubernationem etiam Ecclesiæ exteriori pertinentem, et ad hunc ordinem pertinet potestas ecclesiastica, ut legislativa est. Nam, licet ecclesiasticæ leges etiam ordinentur ad finem supernaturalem, et ad internum bonum animarum, non tamen immediate operando illud, sed media honestate actuum externorum, circa quos proxime versantur.

11. Ad inductionem, quæ in contrarium fiebat, facilis etiam est ex dictis responsio. Nam primo aliqua ex his quæ ibi recensentur, non pertinent ad hanc potestatem legislativam, de qua agimus, sed ad jurisdictionem fori interni, ut absolutio a peccatis, quæ maxime spectat ad jurisdictionem fori sacramentalis, quod est maxime internum. Quanquam eo modo, quo fit inter homines, necessario postulet ut, licet peccata sint omnino interna, per externam confessionem ad tale iudicium deferantur. Quod solus Christus instituere et primario præcipere potuit. Quomodo autem ecclesiastica etiam lex in hac materia versari possit, in capite sequenti dicitur.

12. *De dispensatione votorum.* — *Illam potestatem non est coactiva, sed jurisdictionis voluntaria.* — Secundum exemplum erat de potestate dispensandi in votis, etiamsi sola mente interius facta sint. Ad quos respondeo non esse similem rationem. Primo, quia illa potestas non est coactiva, sed jurisdictionis voluntaria, et ideo mirum non est quod etiam circa actus internos data sit. Secundo, quia hæc potestas magis respicit forum animæ, seu ejus bonum, quam externam gubernationem Ecclesiæ, et ideo ex hac parte merito extendi

potuit ad actus internos. Declaratur, quia hæc potestas data est a Deo ad remittendum nomine ejus obligationem illi factam per hominis promissionem, et ita ejus actus versatur tantum inter hominem et Deum, ideoque in actum interiorem cadit. Imo, si attente res consideretur, propria voti obligatio, quæ per ejus dispensationem tollitur, per actum internum inducitur: nam exterior prolatio voti magis est, ut hominibus innotescat obligatio voti, quam apud Deum illam inducat, quia Deus non indiget signo externo, ut cognoscat et acceptet promissionem, et ideo talis potestas per se respicit illam obligationem, sive per solum actum internum, sive cum externo inducta sit. Moraliter autem loquendo, semper necessarium est ut votum internum exterius proponatur superiori, ut illud valeat dispensare. Nam, licet cogitari posset casus in quo superior, votum ignorans, sub conditione dicat: Ego tecum dispenso, si forte votum emisisti, etiam sola mente; tamen hoc non potest moraliter considerari, quia dispensatio voti requirit cognitionem causæ, et consequenter cognitionem materiæ ejus, et periculi, quæ vix potest intelligi moraliter sine notitia voti. Verum est tamen hoc non multum referre, quia semper actus hujus dispensationis fertur in ipsum vinculum, et internum actum, licet exterior significatio illius præcedat.

13. *De commutatione voti.* — Tertio, idem dicendum est de commutatione voti; nam est ejusdem potestatis, quatenus jurisdictionem Prælati requirit, aliqualemque dispensationem saltem partialem includit, ut tract. de Relig., lib. 6, cap. 9 et seq. dictum est. De irritatione vero alia est ratio, quia non necessario est potestatis jurisdictionis, sed dominativæ, ut ibidem dixi. Fit autem dupliciter, scilicet, vel ex parte materiæ, vel ex subjectione voluntatis voventis. Prior modus tunc habet locum, quando materia est sub alterius dominio et potestate, et ideo necesse est ut sit materia sensibilis: nam illa tantum ita esse potest sub alterius potestate, ut possit libere usum illius prohibere, et ita ex hac parte talis irritatio directe versatur circa materiam sensibilem, et indirecte ac per consecutionem tollit internum vinculum voti. Si autem tale esset votum, ut non solum actus ipse promittendi esset mentalis, sed etiam materia promissa esset interna, ut sancta cogitatio, vel mentalis oratio, non posset ex parte materiæ irritari, nisi remote, præcipiendo nimirum aliquod opus externum, quod aliud internum impediret. At vero per

irritationem directam possunt hujusmodi vota irritari, eo quod vovens, quoad suam voluntatem et potestatem se obligandi firmiter, pendet omnino a voluntate alterius, vel ob defectum ætatis, et naturalem subjectionem, ut in filio impubere, vel ratione religiosæ professionis, et voti obedientiæ, quod includit: hanc autem dependentiam habent vota, ut promissiones ad Deum sunt, ac subinde etiam ut mentalia sunt, quia respectu Dei ibi consummantur. Denique vota hæc conditionem includunt, ratione cujus irritari possunt, non subsistente conditione. Et ita ex his actibus nullum potest sumi argumentum a simili, quia sunt valde diversi, et a diversis non fit illatio.

14. *De remissione pœnarum per indulgentias.*—Quartum exemplum erat de remissione pœnarum apud Deum per indulgentias, quod idem habet responsum. Nam potestas ad dispensandum thesaurum per concessionem indulgentiarum, magis reducitur ad potestatem fori interioris: nam illud negotium etiam versatur inter hominem et Deum, et ad perfectam liberationem animæ ab omni reatu ordinatur, ut in proprio tract. de Indulgent. dictum est. Denique quod ultimo loco ibi assumitur, falsum est, scilicet, excommunicationem ferri propter actum pure mentalem; nam jura quæ loquuntur de peccato hæresis, intelliguntur de illa quæ prodit aliquo modo in actum externum, ut communiter doctores allegati docent et in propria materia ex professo tractandum est et explicandum, et nonnulla de hoc puncto diximus in t. 5 de Censur., disput. 4, sect. 2. De alia vero difficultate ibi tacta de conditionibus occultis actuum externorum, dicemus commodius capite sequenti.

15. Ad ultimam confirmationem de subjectione quoad actus internos mediante voto, non desunt qui existiment, etiam ratione voti obedientiæ, non posse superiorem præcipere actum mere internum, ut verbi gratia, orationem mentalem; quia, licet possit prohibere exteriores actus qui interiorem impedire possunt, non vero directe obligare ad exercendum actum interiorem. Et videtur favere D. Thom. 2. 2, quæst. 104, art. 5, quatenus generaliter ait, quoad interiores animi motus hominem soli Deo subjici. In contrarium vero est, quia homo potest vovere Deo immediate et absolute actum mere internum, ut omnes in materia de voto absolute fatentur; et est res clara, quia tale votum erit de meliori bono et possibili: ergo potest etiam idem vovere sub conditione, si Prælatus præceperit, quia hoc nec difficilius

est, nec minus honestum quam primum: hoc autem virtualiter fit vovendo obedientiam in ordine ad talem actum; ergo, supposito tali voto, potest superior præcipere talem actum.

16. *Lex fundatur in jurisdictione quæ solum data est quantum expedit ad commune bonum.*—Quocirca loquendo de possibili, hoc posterius censeo verum. Neque est simile de potestate legis, quia lex fundatur in jurisdictione, quæ solum data est, quantum expedit ad bonum commune, ut diximus: hoc aliud præceptum fundatur in voluntate voventis, et pacto, seu promissione ejus, quæ, quia Deo principaliter fit, de actu etiam mere interno fieri potest. Item quia materia voti latius patet quam legis; nam votum maxime est de consiliis, de quibus non est lex. An vero de facto Prælati religionum habeant hanc potestatem, et hæc sit intentio voventium obedientiam, pendet ex regula uniuscujusque religionis. Quia juxta doctrinam D. Thomæ, et communem, non omnes religiosi vovent eandem obedientiam, sed singuli secundum suam regulam, et ideo si regula præcipit, vel consulit actus mentales, vel significat Prælatos posse illos injungere, tunc eodem modo interpretandum est obedientiæ votum, ut, scilicet, possint Prælati tales actus imponere; recte autem faciunt nunquam eos imponendo sub rigore præcepti, propter periculum vitandum; satis enim est exteriorem vacationem præcipere.

CAPUT XIII.

UTRUM LEX CANONICA POSSIT CONCOMITANTER PRÆCIPERE AUT PROHIBERE ACTUS INTERNOS SIMUL CUM EXTERNIS.

1. *Duobus modis cadere actum internum indirecte sub præceptum de externo actu.*—Duobus modis potest interior actus cadere indirecte sub præceptum de exteriori actu, ut notavi lib. 3, cap. 12, in fine; unus est tantum per quamdam consecutionem, quatenus per legis prohibitionem exterior actus fit malus, tam in ratione actus quam in ratione objecti moralis, et ideo ex vi illius legis consequenter fit malum internum propositum faciendi talem actum prohibitum, vel non faciendi talem actum præceptum pro tali tempore. Et de hoc modo non movetur quæstio, quia dicto loco ostendimus, ex omni lege humana justa consequi hanc obligationem: unde necesse est ut majori ratione hanc vim habeat lex canonica. Quis enim dubitet esse peccatum mortale proponere

non audire Missam in die festo, cum sit de objecto pravo, et actus interior sumat malitiam suam ab objecto? Unde in cap. *Nulli*, d. 19, dicitur: *Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi apostolicæ sedis præcepta.* Quamquam illud velle non possit ab Ecclesia puniri, quia ad hoc oporteret directe, et per se de illo ferre judicium; et ideo quæ de punitione in illo capite adduntur, necessario sunt de voluntate in effectum prodeunte intelligenda. Alter modus indirectæ prohibitionis, vel præcepti actus interioris per legem humanam est per quamdam concomitantiam cum actu exteriori, ita ut præcipiendo, vel prohibendo exteriorem, compræcipiatur, vel compröhibeatur actus internus, ita ut sit quasi pars actus integri et compositi, qui est propria materia illius legis, et de hoc modo prohibitionis intelligitur proposita quæstio.

2. Oportet autem satis distinguere hanc conjunctionem actus interni cum externo sub eadem lege, quæ per se versatur circa actum, ut externus est: fieri enim potest duobus modis. Prior est, quando conjunctio est talis, ut internus actus per exteriorem manifestetur, tanquam causa per effectum, ut voluntas audiendi Missam conjuncta est cum actu audiendi libero; alter est, quando actus interior conjungendus exteriori per illum non manifestatur, ut est in eodem exemplo assistentis ad Missam audiendam, vel intentio audiendi illam propter Dei cultum, vel propter turpem finem. De priori ergo modo nulla est quæstio, quia in dicto etiam loco ostensum est legem humanam, ut sic, posse præcipere indirecte hujusmodi actum internum, qui ad externum requiritur tanquam necessaria causa ejus, quia lex præcipit actum externum humanum, et libere exercendum: impossibile autem est hoc modo illum præcipere quin simul compræcipiat (ut sic rem explicem) talem actum. Reducitur ergo quæstio ad actus interiores posteriori modo conjunctos cum externis.

3. *Prima sententia affirmans, licet conjunctio sit per accidens et tantum ex intentione operantis, ob usum Ecclesiæ.*—De his itaque actibus internis duas invenio opiniones extreme contrarias. Prima est, posse legem humanam prohibere actum internum, ut conjunctum alicui exteriori, etiamsi illa conjunctio non sit per se, sed mere per accidens ex arbitrio operantis. Ita sensit Angel., verb. *Hæreticus*, n. 2, et sequitur Tabien., verb. *Excommunicatio*, 5, casu 4; et Cajet. in Sum., verb. *Excommunicatio*, c. 3, et verb. *Hora*, § 3; Soto, l. 10

de Justit., q. 5, art. 5; et videntur consentire Cord., lib. 4, q. 13; et Covar. in Regul. *Peccatum*, 2, 7. Fundantur in usu Ecclesiæ, afferuntque multa jura, quæ hoc modo videntur præcipere aut prohibere actus internos simul cum externis. Primum sit cap. *Omnis utriusque*, de Pœnit. et Remis., quatenus præcipiendo confessionem annuam, præcipit dolorem necessarium, et confessionem cogitationum mere internarum. Secundum est cap. *Dolentes*, de Celebrat. Missar., et Clement. 1, eodem, ubi præcipitur clericis recitatio attenda et devota. Tertium est cap. *Commissa*, § *Cæterum*, de Elect., in 6, ubi punitur qui recipit beneficia absque intentione suscipiendi debitum ordinem intra annum, nisi mutata voluntate ordinetur. Quarto, ex Clement. 1, § *Verrum*, de Hæret., ubi Inquisitores qui ex odio vel intentione turpis lucri omittunt, contra justitiam et conscientiam, procedere contra aliquem in causa fidei, excommunicantur. Quinto, ex Clement. 1, de Stat. Monach., ubi monachus Benedictinus sine licentia se conferens ad curiam, animo accusandi Prælatum, excommunicatur, et non, sine tali intentione. Sexto, ex c. *Si quis*, 8, d. 30, ubi excommunicatur qui ex contemptu vel interna superstitione jejunium ecclesiasticum non servaverit, et non alias; cum tamen contemptus, interior actus sit. Et eodem modo solent jura canonica excommunicare facientes hoc vel illud, *scilicet* aut *temere*, et cum aliis similibus particulis significantibus modos mere internos actuum externorum, qui nec sunt per se connexi cum illis, nec per illos manifestantur, et nihilominus censura incurritur cum illo modo, et non sine illo, ut est communis doctrina; ergo.

4. *Secunda opinio negativa.*—Secunda opinio negat posse Ecclesiam præcipere, prohibere aut punire actum internum conjunctum mere per accidens cum externo; aut e converso punire externum propter talem internum, qui nec sit causa externi, nec per illum manifestetur. Refertur solet pro hac sententia Sylvest. verb. *Excommunicatio*, 7, in 2 Excommun., quatenus impugnat sententiam Angeli, sed revera non hoc sentit, ut ex dicendis constabit. Refertur etiam Almain., de Potest. civili, cap. 3, et probare videtur Navar., de Pœnit., d. 5, in principio, n. 26; clarius in Comment., c. fin. de Simon., n. 20, ubi ex illo textu id confirmat; nam ideo ibi non punitur simonia mentalis in exteriori opus prodiens, quia vitium illud non manifestatur in opere, sed in intentione tantum mentis consistit. Allegat etiam